

**UJEDINJENE
NACIJE**

Međunarodni sud za krivično gonjenje
lica odgovornih za teška kršenja
međunarodnog humanitarnog prava
počinjena na teritoriji bivše Jugoslavije
od 1991. godine

Predmet br. IT-03-67-T

Datum: 23. jul 2010.

Original: FRANCUSKI

PRED PRETRESNIM VEĆEM III

U sastavu: sudija Jean-Claude Antonetti, predsedavajući
sudija Frederik Harhoff
sudija Flavia Lattanzi

Sekretar: g. John Hocking

Odluka od: 23. jula 2010.

TUŽILAC

protiv

VOJISLAVA ŠEŠELJA

JAVNI DOKUMENT S DODATKOM

**ODLUKA PO ZAHTEVU TUŽILAŠTVA ZA FORMALNO PRIMANJE NA
ZNAJANJE ČINJENICA IZ PREDMETA *KRAJIŠNIK***

Tužilaštvo:

g. Mathias Marcussen

Optuženi:

Vojislav Šešelj

I. UVOD

1. Pretresno veće III (dalje u tekstu: Veće) Međunarodnog suda za krivično gonjenje lica odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. godine (dalje u tekstu: Međunarodni sud), rešava po zahtevu za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je već presuđeno u predmetu *Tužilac protiv Momčila Krajišnika*, na osnovu pravila 94(B) Pravilnika o postupku i dokazima (dalje u tekstu: Pravilnik), koji je tužilaštvo podnelo 29. aprila 2010. (dalje u tekstu: Zahtev).¹

II. PROCEDURALNI KONTEKST

2. Dana 29. aprila 2010, tužilaštvo je podnelo Zahtev kojim traži formalno primanje na znanje 194 činjenice iz presude izrečene u predmetu *Krajišnik* (dalje u tekstu: Presuda).²

3. Optuženi na taj Zahtev nije odgovorio u roku od 14 dana od dana prijema verzije Zahteva na bosanskom/hrvatskom/srpskom jeziku, kako je propisano pravilom 126bis Pravilnika.³

III. ARGUMENTI TUŽILAŠTVA

4. Tužilaštvo tvrdi da se činjenicama čije se prihvatanje traži, koje se odnose na događaje u Bosni i Hercegovini od 1990. do 1992. godine, dokazuje postojanje udruženog zločinačkog poduhvata (dalje u tekstu: UZP) s ciljem proterivanja Muslimana i Hrvata sa srpske teritorije u Bosni.⁴ Tužilaštvo takođe tvrdi da se činjenicama koje se odnose na događaje u opštinama Bijeljina, Brčko, Ilidža, Ilijaš, Novo Sarajevo i Nevesinje dokazuju tačke 1, 4, 8-11 i 12-14 Optužnice i sprovođenje UZP.⁵ Tužilaštvo smatra da formalno primanje na znanje omogućava zaštitu interesa pravde i garantuje pravičan postupak zbog toga što se tako izbegava rešavanje spornih pitanja koja se stalno ponavljaju vezana za činjenice koje su već dokazane u drugim predmetima.⁶ Na kraju, tužilaštvo smatra da se

¹ Zahtev tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je već presuđeno u predmetu *Krajišnik*, 29. april 2010.

² *Tužilac protiv Momčila Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-PT, Presuda, 27. septembar 2006. (dalje u tekstu: Presuda).

³ Optuženi je verziju Zahteva na bosanskom/hrvatskom/srpskom jeziku primio 8. juna 2010. (v. *Procès-verbal* o prijemu dokumenata zaveden 14. juna 2010).

⁴ Zahtev, par. 5.

⁵ *Ibid.*

⁶ Zahtev, par. 7.

formalnim primanjem na znanje 194 činjenice navedene u dodatku Zahtevu postiže ekonomičnost suđenja i harmonizacija prakse Međunarodnog suda, uz poštovanje prava optuženog na pravično suđenje.⁷

IV. MERODAVNO PRAVO

5. Pravilo 94(B) Pravilnika propisuje da pretresno veće može, na zahtev jedne od strana ili *proprio motu*, nakon što sasluša strane, odlučiti da formalno primi na znanje činjenice o kojima je presuđeno ili dokumentarne dokaze iz drugih postupaka pred Međunarodnim sudom koji se odnose na pitanja o kojima je reč u tekućem suđenju.

6. Žalbeno veće je zaključilo da "formalnim primanjem na znanje neke činjenice o kojoj je već presuđeno, veće utvrđuje osnovanu pretpostavku o tačnosti te činjenice, koju stoga ne treba ponovo dokazivati na suđenju".⁸ Ono je takođe zaključilo sledeće:

"Pribegavanjem formalnom primanju na znanje ne menja se glavni teret dokazivanja, koji i dalje počiva na tužilaštvu. Svrha formalnog primanja na znanje je samo da se tužilac oslobodi početne obaveze da izvede dokaze o pitanju koje se razmatra: odbrana može to pitanje kasnije osporiti uvrštavanjem u spis verodostojnih i pouzdanih dokaza o suprotnom."⁹

7. Shodno tome, prvi vršenju svog diskrecionog prava Veće proverava da li navedene činjenice zaista ispunjavaju kriterijume propisane pravilom 94(B) Pravilnika, koji su razrađeni u sudskoj praksi,¹⁰ odnosno da se radi o činjenicama:

⁷ Zahtev, par. 8.

⁸ *Tužilac protiv Miloševića*, predmet br. IT-02-54-AR73.5, Odluka po Interlokutornoj žalbi optužbe na Odluku Pretresnog veća po predlogu optužbe za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je već presuđeno od 10. aprila 2003, 28. oktobar 2003, str. 4.

⁹ *Tužilac protiv Karemere i drugih*, predmet br. ICTR-98-44-AR73 C), Odluka po Interlokutornoj žalbi tužilaštva na odluku o formalnom primanju na znanje, 16. jun 2006, par. 42.

¹⁰ U tom smislu, v. posebno *Tužilac protiv Zorana Kupreškića, Mirjana Kupreškića, Vlatka Kupreškića, Drage Josipovića, Vladimira Šantića*, predmet br. IT-95-16-A, Odluka po prijedlozima Drage Josipovića, Zorana Kupreškića i Vlatka Kupreškića da se prihvate dodatni dokazi u skladu s pravilom 115 i o formalnom primanju na znanje činjenica o kojima je već presuđeno u skladu s pravilom 94(B), 8. maj 2001; *Tužilac protiv Momčila Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-PT, Odluka po zahtjevima optužbe za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno, te za prihvatanje pismenih izjava svjedoka na osnovu pravila 92bis, 28. februar 2003; *Tužilac protiv Slobodana Miloševića*, predmet br. IT-02-54-T, Odluka po predlogu optužbe za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je već presuđeno, 10. april 2003; *Tužilac protiv Envera Hadžihasanovića i Emira Kubure*, predmet br. IT-01-47-T, Odluka po Zahtjevu branilaca optuženih Hadžihasanovića i Kubure od 20. januara 2005. u vezi s formalnim primanjem na znanje činjenica o kojima je presuđeno u drugim predmetima, 14. april 2005; *Tužilac protiv Momira Nikolića*, predmet br. IT-02-60/1-A, Odluka po molbi žalioaca za formalno primanje na znanje činjenica, 1. april 2005; *Tužilac protiv Jadranka Prlića, Brune Stojića, Slobodana Praljka, Valentina Ćorića i Berislava Pušića*, predmet br. IT-04-74-PT, Odluka po Zahtjevu za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je već presuđeno na osnovu pravila 94(B), 14. mart 2006; *Tužilac protiv Vujadina Popovića, Ljubiše Beare, Drage Nikolića, Ljubomira Borovčanina, Radivoja Miletića, Milana Gvere i Vinka Pandurevića*, predmet br. IT-05-88-T, Odluka po Zahtjevu tužilaštva za formalno

- 1) koje su relevantne za optužnicu;¹¹
- 2) koje su konkretne, jasne i takve da se mogu identifikovati preciznim referencama na paragrafe ili delove ranije presude;¹²
- 3) čija se formulacija, koju predlaže strana u postupku koja traži formalno primanje na znanje, ne sme suštinski razlikovati od načina prihvaćenog u prvobitnoj presudi;¹³
- 4) koje nisu nejasne ili ne navode na pogrešan zaključak u kontekstu u koji su stavljene u zahtevu strane u postupku koja podnosi zahtev;¹⁴
- 5) koje se ne zasnivaju na dogovoru strana u ranijem postupku;¹⁵
- 6) koje se ne odnose na dela, ponašanje ili duševno stanje optuženog;¹⁶

primanje na znanje činjenica o kojima je već presuđeno s dodatkom, 26. septembar 2006; *Tužilac protiv Édouarda Karemere, Mathieua Ngirumpatsea i Josepha Nzirore*, predmet br. ICTR-98-44-T, Odluka po zahtjevu tužioca za formalno primanje na znanje činjenica, 30. april 2004.

¹¹ *Tužilac protiv Niyitegeke*, predmet br. ICTR-96-14-A, Razlozi za usmenu odluku donetu 21. aprila 2004. po zahtevu žalioaca za prihvatanje dodatnih dokaza i za formalno primanje na znanje činjenica, 17. maj 2004, par. 16.

¹² V. npr. *Tužilac protiv Perišića*, predmet IT-04-81-PT, Odluka po Zahtevu tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je već presuđeno u vezi sa Sarajevom, 26. jun 2008, par. 18; *Tužilac protiv Stanišića*, predmet br. IT-04-79-PT, Odluka o formalom primanju na znanje, 14. decembar 2007, par. 37; *Tužilac protiv Prlića i drugih*, predmet br. IT-04-74-PT, Odluka po Zahtjevu za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je već presuđeno na osnovu pravila 94(B), 14. mart 2006, par. 12; *Tužilac protiv Hadžihasanovića i drugih*, predmet br. IT-01-47-T, Odluka po Zahtjevu branilaca optuženih Hadžihasanovića i Kubure od 20. januara 2005. u vezi s formalnim primanjem na znanje činjenica o kojima je presuđeno u drugim predmetima, 14. april 2005, str. 5; *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, Odluka po Trećem i Četvrtom zahtjevu tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je već presuđeno, 24. mart 2005, par. 14; *Tužilac protiv Kupreškića*, predmet br. IT-95-16-A, Odluka po prijedlozima Drage Josipovića, Zorana Kupreškića i Vlatka Kupreškića da se prihvate dodatni dokazi u skladu s pravilom 115 i o formalnom primanju na znanje činjenica o kojima je već presuđeno u skladu s pravilom 94(B), 8. maj 2001, par. 12.

¹³ *Tužilac protiv Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, Odluka po Trećem i Četvrtom zahtjevu tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je već presuđeno, 24. mart 2005, par. 14.

¹⁴ *Tužilac protiv Popovića i drugih*, predmet br. IT-05-88-T, Odluka po Zahtjevu tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je već presuđeno s dodatkom, 26. septembar 2006, par. 8.

¹⁵ *Tužilac protiv Popovića i drugih*, predmet br. IT-05-88-T, Odluka po Zahtjevu tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je već presuđeno s dodatkom, 26. septembar 2006, par. 11; *Tužilac protiv Mejakića*, predmet br. IT-02-65-PT, Odluka po Zahtjevu optužbe za formalno primanje na znanje činjenica na osnovu pravila 94(B), 1. april 2004, str. 4; *Tužilac protiv Momčila Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-PT, Odluka po zahtjevima optužbe za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno, te za prihvatanje pismenih izjava svjedoka na osnovu pravila 92bis, 28. februar 2003, par. 15.

¹⁶ *Tužilac protiv Kupreškića*, predmet br. IT-95-16-A, Odluka po prijedlozima Drage Josipovića, Zorana Kupreškića i Vlatka Kupreškića da se prihvate dodatni dokazi u skladu s pravilom 115 i o formalnom primanju na znanje činjenica o kojima je već presuđeno u skladu s pravilom 94(B), 8. maj 2001, par. 6.

- 7) koje su pravosnažne i nisu predmet žalbenog postupka ili postupka preispitivanja;¹⁷
- 8) koje suprotna strana u postupku ne može razumno dovesti u pitanje;
- 9) koje predstavljaju samo činjenične zaključke i ne sadrže pravne kvalifikacije ili subjektivno mišljenje;¹⁸
- 10) kojima se ne nanosi šteta pravu optuženog na pravično suđenje.

V. DISKUSIJA

8. Veće je 194 činjenice iz Zahteva, čije formalno primanje na znanje traži tužilaštvo, analiziralo u svetlu gorenavedenih argumenata i kriterijuma.

9. Veće smatra da formalno primanje na znanje činjenica, navedenih u Dodatku Zahtevu pod sledećim brojevima, ne može biti odobreno zbog toga što one nisu **dovoljno jasne**: 24, 25, 26, 50, 52, 53, 63, 97, 144, 148, 156, 160, 171 i 186.

10. Pored toga, Veće smatra da formalno primanje na znanje činjenica, navedenih u Dodatku Zahtevu pod sledećim brojevima, ne može biti odobreno zbog toga što bi se njima moglo **teretiti optuženog** – pre svega upućivanjem na cilj ili na članove navodnog udruženog zločinačkog poduhvata, kao i na lica za koja se optuženi smatra odgovornim – ili zbog toga što su vezane za neko **suštinsko pitanje ili za krivična dela navedena u Optužnici**: 14, 55, 82, 83, 124, 125, 145, 147, 161, 164, 169, 170, 172, 173, 178, 183, 184, 185, 193 i 194.

¹⁷ *Tužilac protiv Kupreškića*, predmet br. IT-95-16-A, Odluka po prijedlozima Drage Josipovića, Zorana Kupreškića i Vlatka Kupreškića da se prihvate dodatni dokazi u skladu s pravilom 115 i o formalnom primanju na znanje činjenica o kojima je već presuđeno u skladu s pravilom 94(B), 8. maj 2001, par. 6.

¹⁸ *Tužilac protiv Dragomira Miloševića*, predmet br. IT-98-29/1-AR73.1, Odluka po Interlokutornim žalbama na odluku Pretresnog vijeća po Zahtjevu tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno i tužiočevom katalogu činjenica o kojima su se strane složile, 26. jun 2007, par. 19 do 22; *Tužilac protiv Popovića i drugih*, predmet br. IT-05-88-T, Odluka po Zahtjevu tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je već presuđeno s dodatkom, 26. septembar 2006, par. 10; *Tužilac protiv Mejakića*, predmet br. IT-02-65-PT, Odluka po Zahtjevu optužbe za formalno primanje na znanje činjenica na osnovu pravila 94(B), 1. april 2004, str. 4; *Tužilac protiv Blagojevića i drugih*, predmet br. IT-02-60-T, Odluka po Zahtjevu optužbe za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je već presuđeno i dokumentarnih dokaza, 19. decembar 2003, par. 16.

11. Veće takođe smatra da formalno primanje na znanje činjenice, navedene u Dodatku Zahtevu pod brojem 71 ne može biti odobreno zbog toga što ona **ne glasi onako kako je navedena u presudi**.

12. Veće takođe smatra da formalno primanje na znanje činjenice, navedene u Dodatku Zahtevu pod brojem 77, ne može biti odobreno zbog toga što ona predstavlja **ponavljanje jedne već prihvaćene činjenice**.¹⁹

13. Veće isto tako smatra da formalno primanje na znanje činjenica, navedenih u Dodatku Zahtevu pod sledećim brojevima, ne može biti odobreno zbog toga što one nisu samo činjenični zaključci, nego predstavljaju **subjektivna mišljenja**: 11, 96 i 122.

14. Veće smatra primerenim da formalno primi na znanje činjenicu pod brojem 157, navedenu u Dodatku Zahtevu, **ali uz izmenu koju je odredilo Veće**.²⁰

15. Na kraju, Veće smatra primerenim da formalno primi na znanje činjenice, navedene u Dodatku Zahtevu pod sledećim brojevima, bez ikakve izmene: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 51, 54, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 72, 73, 74, 75, 76, 78, 79, 80, 81, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 123, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 146, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 158, 159, 162, 163, 165, 166, 167, 168, 174, 175, 176, 177, 179, 180, 181, 182, 187, 188, 189, 190, 191 i 192.

16. Sve činjenice koje je Veće odlučilo da formalno primi na znanje navedene su u Dodatku ovoj Odluci. Te činjenice su navedene na engleskom jeziku zbog toga što još uvek ne postoji službeni prevod na francuski jezik spiska činjenica za koje tužilaštvo traži da budu formalno primljene na znanje, koje su navedene u Dodatku Zahtevu.

¹⁹ Ta činjenica predstavlja ponavljanje činjenica broj 75, 76 i 78, koje su već prihvaćene.

²⁰ Precrtani deo te činjenice navedene u Dodatku se ne prihvata.

VI. DISPOZITIV

17. Iz tih razloga i na osnovu člana 20(1) Statuta Međunarodnog suda i pravila 94(B) Pravilnika, Veće **DELIMIČNO ODOBRAVA** Zahtev i formalno prima na znanje činjenice navedene na engleskom jeziku u Dodatku priloženom ovoj Odluci.

18. Veće **ODBIJA** preostali deo Zahteva.

Sastavljeno na engleskom i na francuskom jeziku, pri čemu se merodavnim smatra tekst na francuskom.

/potpis na originalu/

sudija Jean-Claude Antonetti,
predsedavajući Veća

Dana 23. jula 2010. godine.
U Hagu (Holandija)

[pečat Međunarodnog suda]

DODATAK

Broj	Činjenica
1	Bosna i Hercegovina, više nego ijedna druga republika bivše Jugoslavije, vjekovima je bila višenacionalna, a najbrojnije nacionalne grupe bili su Srbi, Muslimani i Hrvati.
2	Od 1991. do početka 1992. udio srpskih regruta u JNA porastao je sa nešto preko 35 posto na otprilike 90 posto.
3	Od samog nastanka SDS-a, jedna od značajnih stavki naglašenih u njegovom političkom programu bila je zaštita srpskog naroda, koji je, kako su tvrdili, u lošijem položaju od ostalih zbog navodno niskog nataliteta i zbog načina na koji je Bosna i Hercegovina podijeljena na opštine, čime su Srbi praktično postali nacionalna manjina na područjima na kojima bi inače mogli biti u većini.
4	Nakon izbora u novembru 1990., SDA, Biljana Plavšić i Nikola Koljević imenovani su u Predsjedništvo Bosne i Hercegovine kao predstavnici SDS-a.
5	Alija Delimustafić (SDA) postao je ministar unutrašnjih poslova, Vitomir Žepinić (SDS) zamjenik ministra, Avdo Hebib (SDA) pomoćnik ministra za policijske poslove, a Momčilo Mandić (SDS) pomoćnik ministra za suzbijanje i otkrivanje kriminaliteta.
6	Osnova regionalne organizacije MUP-a Bosne i Hercegovine bili su devet centara službi bezbjednosti (u daljem tekstu: CSB) smješteni u Bihaću, Banjoj Luci, Doboju, Tuzli, Livnu, Mostaru, Zenici, Sarajevu i Goraždu.
7	U proljeće 1991. i SDS je, u saradnji s jugoslovenskim vlastima, počeo da naoružava i mobiliše srpsko stanovništvo u mnogim opštinama širom Bosne i Hercegovine. Oficiri JNA i MUP-a pomagali su članovima SDS-a u nabavci i raspodjeli oružja.
8	U prvim mjesecima 1991. SDS je počeo da organizuje opštine u Bosni i Hercegovini sa srpskom većinom u zajednice opština, raskinuvši u nekim slučajevima veze s prijašnjim zajednicama opština.
9	Vođe SDS-a pravdale su te zajednice ekonomskom nužnošću.
10	Međutim, jedna od funkcija koju je SDS dodijelio Zajednici opština Bosanske Krajine bila je organizacija odbrane za vrijeme rata ili neposredne ratne opasnosti.
12	U jednom povjerljivom dokumentu SDS-a od 23. februara 1991. razmatraju se konkretni koraci koje treba preduzeti u slučaju da Bosna i Hercegovina krene u nezavisnost.
13	Tu politiku je usvojio Klub poslanika SDS-a u parlamentu i objavio u dokumentu od 10. juna 1991.
15	U septembru 1991. SDS je proveo politiku “regionalizacije”.
16	Ona se sastojala od stvaranja “regija” u kojima su Srbi bili relativno većinsko stanovništvo.
17	Dana 16. septembra Izvršni odbor SDS-a odobrio je imenovanje štaba za regionalizaciju. Najmanje tri zajednice opština –

	Istočna i Stara Hercegovina, Bosanska Krajina (u daljem tekstu: ARK) i Romanija – postale su srpske autonomne oblasti ili regije (SAO) u septembru 1991.
18	Od septembra do novembra 1991. formirano je još nekoliko srpskih autonomnih oblasti: Semberija-Majevica, Sjeverna Bosna i Birač.
19	Regionalizacija je, prema riječima Momčila Krajišnika, potez kojim je SDS odgovorio na pokušaje HDZ-a i SDA da razgovaraju o nezavisnosti Bosne i Hercegovine. Regionalizacija je, prema njegovom mišljenju, bila strateška prednost kojom se koalicionim partnerima SDS-a htjelo dati do znanja da bi sve tri strane trebale postići opšti sporazum o Bosni i Hercegovini u cijelosti – i o njenom statusu u Jugoslaviji, i o njenoj unutrašnjoj organizaciji.
20	Tako su se u jesen 1991. u Skupštini Bosne i Hercegovine otvoreno suprotstavljale dvije političke opcije za rješenje “bosanskog pitanja”.
21	Jedna opcija, za koju su se zalagali SDA i HDZ, kao i većina opozicionih stranaka, [151] predviđala je suverenu i međunarodno priznatu državu Bosnu i Hercegovinu.
22	Prema drugoj opciji, koju je preferirao SDS i neke manje stranke, trebalo je da Bosna i Hercegovina ostane u sastavu Jugoslavije.
23	Svaka strana radikalno se suprotstavljala opciji druge strane, a SDS je bio spreman za otcjepljenje “srpskih” teritorija od nezavisne Bosne i Hercegovine ako je to jedini način da Srbi ostanu u Jugoslaviji.
27	Dana 15. oktobra 1991. Politički savjet SDS-a sastao se da procijeni situaciju.
28	Na tom i drugim sastancima pojavila se ideja da bi SDS trebalo da formira svoje institucije, koje će funkcionisati paralelno s institucijama Bosne i Hercegovine.
29	U “Proglasu srpskom narodu” SDS-a, koji je SDS objavio 16. oktobra, kaže se da su SDA i HDZ narušili ustavni poredak. Ponavlja se da SDS podržava savezne institucije, uključujući i Jugoslovensku narodnu armiju (“JNA”).
30	Dana 26. oktobra 1991. svi predsjednici SDS-a iz opština ARK-a, kao i predstavnici vlade ARK-a, sastali su se s Radovanom Karadžićem. Na tom sastanku je predložen nalog koji su svi prisutni “u cijelosti prihvatili”.
31	Nalog je obuhvatao četrnaest tačaka, a predviđao je, između ostalog, uspostavljanje “komande mjesta” koja se svodila na vojnu upravu; pojačanu mobilizaciju Teritorijalne odbrane (“TO”); osnivanje vojnih jedinica; podređivanje TO-a JNA; raspuštanje paravojnih jedinica i njihovu preraspodjelu u TO; preuzimanje javnih preduzeća, pošte, banaka, pravosuđa, medija i SDK (Služba društvenog knjigovodstva); koordinaciju s lokalnim direktorima i SDS-om u Sarajevu kako bi se obezbijedilo snabdijevanje stanovništva; i uvođenje ratnih poreza.
32	Dana 21. novembra 1991. skupština bosanskih Srba proglasila je dijelom teritorije federativne Jugoslavije sve opštine, mjesne zajednice i naselja u kojima je većina registrovanih građana srpske nacionalnosti glasala za ostanak u Jugoslaviji.
33	Takođe 21. novembra, skupština bosanskih Srba usvojila je rezoluciju kojom daje punu podršku JNA u odbrani zajedničke države Jugoslavije i u provođenju mobilizacije srpskog naroda u Bosni i Hercegovini za popunu vojnih

	jedinica.
34	rezoluciji nadalje stoji: “Poziva se srpski narod i ostali narodi koji žele da očuvaju Jugoslaviju da se obavezno odazivaju na vojne pozive.”
35	Trećom odlukom Skupštine od 21. novembra potvrđeno je proglašenje srpskih autonomnih oblasti u Bosni i Hercegovini.
36	Peto, Skupština je predložila Klubu poslanika SDS-a u Skupštini Bosne i Hercegovine da potiče podjelu zajedničkih sredstava javnog informisanja i stvaranje zasebnih radio i televizijskih kanala “koja će o svom narodu informisati objektivno, istinito i pravedno.”
37	Otpribliže 20. decembra 1991. članovi SDS-a Nikola Koljević i Biljana Plavšić izrazili su svoje protivljenje odluci Predsjedništva Bosne i Hercegovine da se obrati Badinterovoj komisiji – koju je Evropska zajednica osnovala kao savjetodavnu komisiju koja će davati mišljenja o pravnim pitanjima u vezi s jugoslovenskom krizom – i zatraži da Bosna i Hercegovina bude priznata kao nezavisna država.
38	Dana 21. decembra 1991. skupština bosanskih Srba usvojila je izjavu u kojoj je istaknuto da su odluke Predsjedništva Bosne i Hercegovine koje podržavaju nezavisnost donesene neustavno i u suprotnosti s principom ravnopravnosti sva tri naroda.
39	U njoj je odlučeno da se “pristupa pripremama za formiranje Republike Srpske Bosne i Hercegovine u sastavu savezne države Jugoslavije”.
40	Poslanici su onda formirali Ministarski savjet koji će djelovati pod nadzorom Skupštine.
41	Skupština je dodala sljedeće: “Teritorijalno razgraničenje sa političkim zajednicama drugih naroda Bosne i Hercegovine, kao i razrješenje drugih međusobnih prava i obaveza, izvršiće se mirnim putem i dogovorno.”
42	Deklaracija se trebala provesti u slučaju da nezavisnost Bosne i Hercegovine prizna međunarodna zajednica.
43	Usprkos tome, naoružavanje srpskog stanovništva vršeno uz podršku SDS-a u istom periodu ukazuje na to da se rukovodstvo bosanskih Srba istovremeno pripremalo za drugi pravac djelovanja.
44	Dana 31. decembra 1991. dnevne novine <i>Oslobođenje</i> objavile su intervju s Alijom Izetbegovićem, u kojem on poziva na osnivanje suverene i nezavisne Bosne i Hercegovine.
45	Nakon 11. januara 1992., vlasti bosanskih Srba počele su da organizuju zasebni srpski MUP.
46	U tom periodu SDS je o vojnom sukobu počeo razmišljati ne samo kao o mogućnosti, nego kao o najvjerovatnijoj mogućnosti.
47	Stoga je pojačano naoružavanje i mobilizacija stanovništva u saradnji s JNA.
48	U povjerljivom dokumentu “organa Republike Srpska Bosna i Hercegovina”, koji prema kontekstu potiče iz januara ili početka februara 1992., upućenom načelniku Generalštaba JNA u Beogradu i komandantima 2. i 4. vojne oblasti (koje su obuhvatale Bosnu i Hercegovinu i manja područja Hrvatske), govori se da je skupština bosanskih Srba odlučila da “institucionalizuje” situaciju u kojoj bi “srpske teritorije” Bosne i Hercegovine ostale u saveznoj Jugoslaviji.

49	U dokumentu se navodi da to treba uraditi mirnim putem, ali dalje u tekstu kaže se da organi republike bosanskih Srba uskoro treba da uspostave punu kontrolu nad tim srpskim teritorijama, pa se tim u vezi traže razne vrste pomoći od JNA.
51	Zatraženo je takođe da JNA rasporedi svoje jedinice na položaje s kojih će moći da štite granice srpskih teritorija i da se pripremi za pružanje brze pomoći u uspostavljanju kontrole nad teritorijom obezbjeđenjem važnih područja.
54	Dana 11. februara 1992. Momčilo Mandić prisustvovao je sastanku srpskih funkcionera iz MUP-a Bosne i Hercegovine.
56	U zapisniku sa tog sastanka navodi se da je odlučeno da se osnuje inicijativni odbor, “srpskog kolegija” u sklopu MUP-a Bosne i Hercegovine pod rukovodstvom Momčila Mandića, “da izvrši sve potrebne pripreme za funkcionisanje Srpskog MUP-a, nakon donošenja Ustava Srpske Republike BiH.”
57	Dio priprema za izdvajanje bilo je naoružavanje srpskih policajaca i srpskih policijskih stanica.
58	Centri službi bezbjednosti i stanice javne bezbjednosti preraspodijelile su rezervno oružje policijskih snaga novom srpskom MUP-u.
59	Dana 12. februara 1992. ili približno tog datuma, u Doboju je održan sastanak predstavnika tri srpske autonomne oblasti.
60	Na sastanku se razgovaralo o razmjeni stanovništva kojom bi se postigao teritorijalni kontinuitet između hrvatske i bosanske krajine, s jedne strane, i Semberije i uže Srbije, s druge.
61	Tri dana nakon 14. februara 1992., sastanku Opštinskog odbora SDS-a Prijedor zabilježeno je da je “nužno aktivirati drugi stepen stava Glavnog odbora SDS BiH. Obavezno aktivistima i povjerenicima pokriti prostor i stanovništvo (Srbe). Bezbjedonosno zaštićavanje svako svoga područja.”
62	Dana 15. februara 1992. na skupštini bosanskih Srba raspravljalo se o nacrtu Ustava, prema kojem bi republika bosanskih Srba ušla u sastav savezne Jugoslavije.
64	Biljana Plavšić i Nikola Koljević postali su vršioci dužnosti predsjednika republike bosanskih Srba.
65	Nakon republičkog referenduma i zahvaljujući činjenici da je jugoslovensko rukovodstvo tada već jasno saopštilo rukovodstvu SDS-a svoj stav da entitet bosanskih Srba u bližoj budućnosti neće moći da bude u sastavu nove Jugoslavije, pregovori su nastavljeni, ali su se sada uglavnom bavili pitanjem kakva će biti nezavisna Bosna i Hercegovina (jedinstvena ili savezna država) i kako će se izvršiti podjela vlasti među entitetima.
66	Dana 11. marta 1992. skupština bosanskih Srba odlučila je da nastavi međunarodne pregovore o konfederalnoj organizaciji za sve tri nacionalne grupe, ali pod svojim uslovima.
67	Na poziv Joséa Cutileira, međunarodnog posrednika, da se višestranački pregovori nastave, skupština bosanskih Srba jednoglasno je odbacila nacrt ustavnog poretka u Bosni i Hercegovini.
68	Dana 24. marta 1992. skupština bosanskih Srba izabrala je Branka Đerića za predsjednika vlade i on je istog dana položio zakletvu.
69	Skupština bosanskih Srba je potom naložila novoj vladi da do 27. marta pripremi operativni plan preuzimanja vlasti, odnosno uspostavljanja vlasti u Srpskoj Republici Bosni i Hercegovini u oblastima unutrašnjih poslova, narodne odbrane,

	platnog prometa [...] u svim opštinama u kojoj imamo srpsku vlast i u onim opštinama u kojima smo tek formirali srpske opštine.
70	Dana 24. marta 1992. skupština bosanskih Srba takođe je donijela odluku kojom potvrđuje proglašenje nekoliko srpskih opština.
72	JNA se formalno povukla iz Bosne i Hercegovine 19. i 20. maja 1992., u vrijeme kada je okončana transformacija onog što je od JNA ostalo na teritoriji Bosne i Hercegovine u VRS.
73	U junu 1992. u sastavu VRS-a bilo je 177.341 ljudi raspoređenih u pet korpusa, kao i nekoliko jedinica koje nisu bile vezane ni za jedan korpus, a svi su bili pod komandom Glavnog štaba vojske na čelu s Ratkom Mladićem.
74	Tih pet korpusa bili su 1. krajiški korpus (bivši 5. korpus JNA, kojim je od 17. marta 1992. komandovao Momir Talić), 2. krajiški korpus (bivši 10. korpus JNA), Istočnobosanski korpus (bivši 17. korpus JNA), Sarajevsko-romanijski korpus (bivši 4. korpus JNA), i Hercegovački korpus (bivši dio 9. korpusa JNA).
75	Nacionalni sastav oružanih snaga znatno se promijenio u prvoj polovini 1992. godine. Još početkom 1992., dijelom i zbog odbijanja nesrba da se odazovu na mobilizaciju za rat u Hrvatskoj, jedinice JNA u Bosni i Hercegovini počele su se postupno pretvarati u isključivo srpske jedinice.
76	Već u aprilu 1992. preko 90 posto svih oficira JNA bili su Srbi ili Crnogorci, a u kadrovskoj politici JNA otvoreno je davana prednost Srbima. (V. takođe Odluka, činjenice broj 157, 186)
78	Političko rukovodstvo često je uticalo na vojne rukovodioce da iz oružanih snaga odstrane preostale nesrbe. Pored toga, u sklopu JNA vršen je pritisak na nesrbe da se povuku s dužnosti što se izražavalo kroz prijetnje koje su im upućivali srpski vojnici i činjenicu da su preraspoređivani na fizičke poslove.
79	Činjenica da je nekoliko nesrba ipak ostalo bila je, čini se, povezana s time što je, poslije 16. jula 1992., s obzirom na nedostatak kvalifikovanog kadra, nesrbima koji su se dokazali u borbi i izjasnili da žele postati građani republike bosanskih Srba dozvoljeno da ostanu u VRS-a.
80	JNA nije bila jedina oružana snaga u republici bosanskih Srba čiji se sastav tako dramatično promijenio. Teritorijalna odbrana je takođe nailazila na teškoće pokušavajući da popuni svoje redove nakon odlaska nesrba.
81	U pismu od 27. aprila 1992. ministar odbrane Subotić zatražio je pojačanje iz 2. vojne oblasti JNA, u skladu s naređenjem koje je primio predsjednik vlade Đerić. U pismu se kaže sljedeće: Na osnovu neophodnih potreba za dopunom najosnovnijih kadrova u TO Srpske republike BiH, a u skladu sa postignutim dogovorom i obećanjem iz Beograda, molimo Vas da nam u što kraćem roku pomognete u popuni sljedećih starješina.
84	Prema jednom obavještajnom izvještaju Glavnog štaba VRS-a o paravojnim formacijama od 28. jula 1992., paravojne grupe koje su u to vrijeme djelovale u republici bosanskih Srba (oko 60 grupa s ukupno 4.000 do 5.000 ljudi) uglavnom su bile sastavljene od pojedinaca niskog morala, od kojih su mnogi bili osuđivani za krivična djela i njihov interes je bila pljačka.

85	U Zvorniku su u aprilu i maju 1992. “Žute ose”, paravojna jedinica u čijem je sastavu bilo oko 100 do zuba naoružanih ljudi, tako tijesno sarađivala s TO-om da im je čak logistička služba TO-a izdala naoružanje.
86	11. jula 1992. vođa “Žutih osa” Vojin (Žučo) Vučković otišao je po naoružanje i municiju u SJB na Palama. Dok je bio na Palama, Vučković se sastao sa Plavšićevom. Osim toga, sastao se i s ministrom odbrane Subotićem.
87	Na tom sastanku Subotić je objasnio Vučkoviću da se onaj koji prima naređenja od starješina VRS-a smatra punopravnim pripadnikom VRS-a, bez obzira na to da li je rezervist, srpski dobrovoljac ili pripadnik paravojne jedinice.
88	Lokalni odbori SDS-a, krizni štabovi i regionalne (SAO) vlade često su pozivali paravojne grupe i pomagali im.
89	Tako je, na primjer, bilo sa “Žutim osama”, “Crvenim beretkama”, Mauzerovim ljudima i arkanovcima koji su djelovali u sjeveroistočnoj Bosni i Hercegovini (Bijeljina, Brčko i Zvornik).
90	Dana 28. jula 1992., kao posljedica već pomenutog obavještajnog izvještaja Glavnog štaba VRS, Mladić je izdao naređenje o razoružanju paravojnih formacija.
91	U naređenju se navodi da pripadnici paravojnih grupa pljačkaju na svim područjima odgovornosti VRS-a. Svim paravojnim formacijama sa “poštenim” namjerama naređeno je da se stave pod komandu VRS-a.
92	Vojsci nije mogao da se priključi nijedan pojedinac ni grupa odgovorni za zločine, a svakog pripadnika paravojne jedinice koji odbije da se potčini jedinstvenoj komandi VRS-a trebalo je razoružati i uhapsiti.
93	Iako je namjera izvještaja bila da ponovo uspostavi vladavinu zakona na područjima koja su sad bila pod kontrolom bosanskih Srba, iz njega proizlazi da je VRS više bila zabrinuta zbog pljačke i poremećaja u funkcionisanju pravnog poretka nego zbog raširene pojave zločina koje su vršili pripadnici paravojnih formacija.
94	U izvještaju se takođe ne objašnjava činjenica da je uključivanje pripadnika paravojnih formacija bilo pravilo i <i>prije</i> jula 1992. i da su zločine već bili izvršili, kao i da ih i dalje vrše pripadnici paravojnih jedinica pod pokroviteljstvom oružanih snaga bosanskih Srba.
95	VRS je, ubrzo nakon formiranja, bila svjesna ozbiljnih problema koje paravojne formacije stvaraju u raznim opštinama, kao i neobuzdanog ponašanja njihovih pripadnika.
98	Zakon o unutrašnjim poslovima bosanskih Srba donijela je skupština bosanskih Srba 28. februara 1992., istog dana kada je usvojila Ustav. Zakon je objavljen u Službenom glasniku 23. marta 1992. U novom zakonu se govori o nacionalnom sastavu MUP-a i on poziva “radnike srpske nacionalnosti i druge radnike koji to žele” da prihvate službu u MUP-u.
99	Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba bavilo se u ime vlade poslovima bezbjednosti.
100	Zakon iz 1992. predvidio je pet centara službi bezbjednosti (CSB) u republici bosanskih Srba: Banja Luka za područje ARK-a; Trebinje za SAO Hercegovinu; Doboj za SAO Sjevernu Bosnu; Sarajevo za SAO Romaniju-Birač; i Bijeljina za SAO Semberiju.
101	Svaki od tih pet centara službi bezbjednosti bio je nadležan za određeni broj stanica javne bezbjednosti (SJB) po opštinama u nadležnosti tog lokalnog centra službe bezbjednosti.

102	MUP bosanskih Srba bio je jedna od prvih ustanova novoosnovane republike koja je počela uspješno funkcionisati. Na svojoj sjednici održanoj 11. marta 1992. skupština bosanskih Srba jednoglasno je pozvala Ministarski savjet da provede novi Zakon o unutrašnjim poslovima.
103	Dana 24. marta 1992. skupština bosanskih Srba imenovala je Miću Stanišića za ministra unutrašnjih poslova.
104	Zakon o unutrašnjim poslovima objavljen je 23. marta 1992. u <i>Službenom glasniku</i> , a stupio je na snagu 31. marta 1992.
105	Od tog dana prestali su s radom svi centri službi bezbjednosti i stanice javne bezbjednosti Bosne i Hercegovine na cijelom području republike bosanskih Srba.
106	Dana 24. marta 1992. skupština bosanskih Srba naložila je Ministarskom savjetu da pripremi operativni plan “preuzimanja vlasti, odnosno uspostavljanja vlasti u Srpskoj Republici Bosni i Hercegovini u oblastima unutrašnjih poslova” i da ga 27. marta dostavi Skupštini.
107	Krajem juna 1992. MUP je zabilježio prisutnost jedinica specijalne policije na Sokocu i na Palama. Već u septembru 1992. brigada specijalne policije imala je pet odreda, po jedan u svakom od pet centara službi bezbjednosti. Neke stanice javne bezbjednosti, kao one na Ilidži i u Novom Sarajevu, takođe su imale svoje jedinice specijalne policije. (V. takođe Odluka, činjenica broj 138)
108	Dana 16. aprila 1992. ministar odbrane Bogdan Subotić proglasio je stanje neposredne ratne opasnosti u republici bosanskih Srba i naredio potpunu mobilizaciju. Subotićeva naredba omogućila je vlastima preduzimanje “svih neophodnih mjera koje proističu iz stanja.”
109	MUP bosanskih Srba je tijesno sarađivao s VRS-om. Dana 15. maja 1992. Stanišić je naredio da se svi zaposleni u MUP-u organizuju u “ratne jedinice”. (V. takođe Odluka, činjenica broj 142)
110	Tom naredbom ozvaničena je saradnja jer je u njoj objašnjeno kako jedinice MUP-a treba da sarađuju s VRS-om. Stanišić je ovlastio načelnike centara službi bezbjednosti da provedu taj plan.
111	Već u aprilu ili maju 1992. godine osnovani su i u cijelosti započeli s radom svi krizni štabovi SDS-a u republici bosanskih Srba
112	Kad su postali opštinski organi, funkcionisali su kao opštinska vlast kad je rad skupština opština bio onemogućen zbog vanrednog stanja, zamjenjujući i skupštine opštine i izvršne odbore.
113	Kao vodeće tijelo vlasti u opštini, krizni štabovi kontrolisali su civilne, vojne i paravojne poslove.
114	Pored toga, tokom cijelog perioda svog postojanja, krizni štabovi funkcionisali su kao koordinaciono tijelo između opštinskih vlasti, SDS-a i centralnog republičkog organa (državnog i na nivou SDS-a), s jedne strane, i vojske, policije i drugih snaga na terenu u opštinama, s druge.
115	Od 1. aprila do 15. juna 1992., opštinski i regionalni organi SDS-a imali su najistaknutiju ulogu u organizovanju jedinica TO-a. Nakon toga su te jedinice, ponekad u sadejstvu s JNA, obezbjeđivale srpske opštine, naročito u ARK-u.
116	Odnos između kriznih štabova i raznih vojnih snaga u opštinama (jedinice JNA, TO, paravojne jedinice i VRS) razlikovao

	se od opštine do opštine.
117	Međutim, u najmanju ruku, u tom odnosu su svi krizni štabovi imali dužnost da koordiniraju rad i pružaju podršku.[619] U najmanje jednoj opštini, Zvorniku, lokalni komandant JNA naveden je kao član Kriznog štaba.
118	Uopšteno govoreći, već sredinom juna 1992. vojne jedinice koje je formirao SDS su, preko pješačkih jedinica pod komandom kriznih štabova, prerasle u vojne jedinice pod potpunom kontrolom VRS-a.
119	Na taj način, krizni štabovi su ispunili prazninu nastalu u periodu između povlačenja, raspada ili opšteg rasula komandnih struktura u sklopu JNA i osnivanja VRS-a sa efektivnom kontrolom nad oružanim snagama na terenu.
120	U vrijeme obrazovanja kriznih štabova SDS-a, JNA je bila glavna vojna organizacija u opštinama Bosne i Hercegovine.
121	U Zvorniku je Opštinski odbor SDS-a izabrao Krizni štab za opštinu, u koji su ušli vodeći ljudi SDS-a u Zvorniku, kao i ljudi iz opštinskog štaba Komande JNA.
123	Kontakti među opštinskim kriznim štabovima i paravojnim jedinicama razlikovali su se od opštine do opštine.
126	Nakon obrazovanja VRS-a, centralna uloga predviđena za krizne štabove u vezi s odbranom postala je manje značajna, pošto je tada cilj bio da se sve oružane snage stave pod jedinstvenu komandu Glavnog štaba VRS-a.
127	Međutim, nastavili su se saradnja i kontakti između kriznih štabova i oružanih snaga.
128	Štaviše, u to vrijeme su veze između njih postale tješnje i institucionalizovanije. Primjer je činjenica da su neki oficiri VRS-a bili članovi kriznih štabova ili su prisustvovali sastancima tih organa.
129	Dana 21. maja 1992. predsjedništvo bosanskih Srba pozvalo je na opštu mobilizaciju sve vojno sposobne građane republike bosanskih Srba. Pored toga, u mjesecima koji su uslijedili, usprkos određenog kašnjenja, mnoge jedinice srpskog TO-a preimenovane su u “lake brigade” VRS-a.
130	Opština Bijeljina smještena je u sjeveroistočnom dijelu Bosne i Hercegovine. Otprilike dvije trećine njenih opštinskih granica čine granicu između Bosne i Hercegovine i Srbije.
131	Od svih opština Bosne i Hercegovine Bijeljina je najbliža Beogradu. Jedan od puteva koji spaja Sarajevo i Beograd prolazi kroz tu opštinu.
132	Ljubiša (Mauzer) Savić bio je vodeća ličnost SDS-a u Bijeljini i komandant paravojne jedinice Srpska (narodna) garda.
133	Dana 15. juna 1992. Mauzer je rekao da je Predsjedništvo SAO Semberija-Majevica odlučilo da smijeni Muslimane na rukovodećim položajima u Bijeljini, a ukoliko se i dalje nastavi “genocid nad srpskim narodom” u Bosni i Hercegovini, svi Muslimani će biti otpušteni sa posla i istjerani s teritorije.
134	Osim toga, Mauzer je rekao da će 2.500 Muslimana u dobi od 18 do 35 godina, koji su pobjegli iz Bijeljine nakon što su Srbi preuzeli vlast, izgubiti posao, stanovi će im biti oduzeti i zapečaćeni, a on im savjetuje da se ne vraćaju.
135	Najkasnije od juna 1992. pa do 30. decembra 1992., Srbi su držali zatočene Muslimane i Hrvate u logoru Batković u opštini Bijeljina.

136	Zatočenici su bili iz niza različitih opština, između ostalih, iz Brčkog, Ključa, Lopara, Rogatice, Sokoca, Ugljevika, Vlasenice i Zvornika. Mnogi su onamo bili prebačeni iz drugih zatočeničkih objekata, naročito iz logora Sušica u Vlasenici i logora Manjača u Banjoj Luci.
137	Još u februaru 1992. JNA je počela pripreme za vojna dejstva u Brčkom. U februaru ili martu, JNA je razdijelila oružje stanovnicima Srbima i podigla kontrolne punktove na glavnim putevima oko grada Brčkog.
138	Dana 1. marta 1992., Srbi, uključujući Srbe zaposlene u MUP-u Bosne i Hercegovine, kao što su tadašnji pomoćnik ministra unutrašnjih poslova Momčilo Mandić i načelnik SJB-a Novo Sarajevo Milenko Jovanović, i funkcionere SDS-a, kao što su Rajko Dukić, Jovan Tintor i Ratko Adžić, počeli su organizovati postavljanje barikada na strateškim mjestima u Sarajevu i okolnim opštinama.
139	Narednih mjeseci, srpska policija i srpski vojnici u uniformama JNA nastavili su ograničavati kretanje nesrba.
140	Početkom marta 1992., nakon što su otpušteni policajci Muslimani, formiran je srpski SJB.
141	Početkom maja 1992. godine, Ilidža je već bila pod kontrolom srpskih snaga.
142	U martu 1992., na zgradu opštine u Ilijašu i na policijsku stanicu obješene su srpske zastave, a predstavnici SDA i HDZ-a prestali su dolaziti na sjednice Skupštine opštine. Približno u isto to vrijeme, SJB se podijelio po nacionalnoj osnovi.[1259] Srpski dio je sebe nazvao "Srpska policija" SAO Romanije i došao pod kontrolu srpskog Kriznog štaba.
143	Otpušteni su policajci Muslimani i Hrvati, kao i Muslimani i Hrvati zaposleni u školama, bankama i bolnicama.
146	Od juna 1992. nadalje, vojnici raspoređeni na snajpersku dužnost zauzeli su položaje na gornjim spratovima četiri višespratnice u naselju Grbavica.
149	Negdje u avgustu 1992., predstavnik Ministarstva pravde republike bosanskih Srba posjetio je zatočenike i saopštio im da će zbog loših uslova zatočenja biti preseljeni.
150	Dana 17. avgusta ili približno tog dana, zatočenici su doista prebačeni u zatočenički centar u Semizovcu, opština Vogošća.
151	Dana 14. juna 1992., Žuti i još nekoliko stražara su približno 52 zatočenika autobusom odvezli u Sokolinu, u blizini Srednjeg, u opštini Ilijaš. Stražari i vozač su se ondje iskricali iz autobusa, te na autobus počeli bacati bombe i pucati iz automatskog oružja. Tom prilikom je ubijeno ukupno 47 zatočenika.
152	Od početka juna 1992., srpska policija je u Planjinoj kući zatočavala i muškarce iz sela Lješeva, opština Ilijaš.
153	Dana 17. avgusta, policajci u maskirnim uniformama prebacili su grupu od preko 80 muškaraca Muslimana, dotad zatočenih u školi u Podlugovima, opština Ilijaš, u Planjinu kuću.
154	Tokom 1992., srpske snage su razorile 21 muslimanski vjerski spomenik, uključujući džamiju u Srednjem.
155	Zbog represivnih mjera koje se bile preduzimane protiv njih, mnogi Muslimani su pobjegli i odselili se iz opštine Ilidža.
157	Da bi izbjegli šikaniranje ili hapšenje, mnogi nesrbi su početkom juna 1992. srpskim vlastima dali velike svote novca za dozvolu da odu iz te opštine. Srpske snage su izvršile masovni progon Muslimana iz naselja Grbavica.

158	Srpske snage su izvršile masovni progon Muslimana iz naselja Grbavica 30. septembra 1992.
159	U noći 7. aprila SDA je takođe podigla barikade na mostu koji povezuje Zvornik sa Srbijom. Kada je 8. aprila 1992. počela pucnjava, barikade su privremeno uklonjene, te su stotine Muslimana i Srba otišle iz opštine.
162	Već krajem aprila 1992. srpske vlasti su preuzele kontrolu nad muslimanskim selom Đulići u opštini Zvornik, a mještani su predali oružje pripadnicima srpskih snaga.
163	Da bi ostali zaposleni, Muslimani su morali da potpišu izjavu o lojalnosti srpskim vlastima.
165	Već krajem maja 1992. velik broj mještana Muslimana okupio se u selu Kozluk u kojem su Muslimani bili većinsko stanovništvo, plašeći se pripadnika paravojnih i srpskih snaga koji su ih uznemiravali zahtjevima da predaju oružje.
166	Poslije preuzimanja vlasti u Zvorniku, paravojne grupe i lokalni Srbi postavili su barikade u obližnjim selima i izolovali Kozluk.
167	U noći 20. juna srpski TO pod komandom Marka Pavlovića napao je Kozluk.
168	U napadu su ubijeni mnogi civili, a srpske snage su zauzele Zvornik u roku jednog dana. Na vrhu glavne gradske džamije istaknuta je srpska zastava.
174	Dana 10. aprila 1992. privremena vlada u Zvorniku naredila je svim ljudima sa stanarskim pravom u društvenim stanovima, kao i svim vlasnicima nekretnina, uključujući privatne kuće i poslovne prostore, da se vrate i prije 15. maja podnesu zahtjev za povrat te imovine, u protivnom će pravo na nju pripasti opštini.
175	privremena vlada je osnovala “agenciju za razmjenu nekretnina “ nadležnu za razmjenu nekretnina stanovnika opštine Zvornik i drugih opština.
176	Srbi su viđeni kako ulaze u sela u opštini Zvornik iz kojih su iseljeni Muslimani. Nekima je to naredila privremena vlada srpske opštine Zvornik.
177	Prema popisu stanovništva Bosne i Hercegovine iz 1991. godine, u nacionalnom sastavu stanovništva opštine Nevesinje bilo je 10.711 (74 posto) Srba, 3.313 (23 posto) Muslimana, 210 (1 posto) Hrvata, 123 Jugoslovena i 91 osoba druge ili nepoznate nacionalnosti.
179	Dana 13. februara 1992. Momčilo Mandić je naredio načelnicima CSB-a u Banjoj Luci, Doboju i Goraždu, načelnicima SJB-a u Nevesinju, na Sokocu i u Bijeljini i načelniku SUP-a u Sarajevu da se pripreme za srpski MUP.[243] Dio priprema za izdvajanje bilo je naoružavanje srpskih policajaca i srpskih policijskih stanica. Centri službi bezbjednosti i stanice javne bezbjednosti preraspodijelile su rezervno oružje policijskih snaga novom srpskom MUP-u.
180	Dana 16. juna 1992., vojnici u maskirnim uniformama, na čelu s Krstom Savićem, povjerenikom za SAO Istočnu Hercegovinu, ušli su u kuću svjedokinje Trebović, stanovnice opštine Nevesinje muslimanske nacionalnosti. Rekli su da traže oružje i radio opremu. U toj akciji, Savić je pucao u nogu svjedokinjinom suprugu, Redžepu Treboviću. On je kasnije umro podlegavši povredama, a kuća svjedokinje je spaljena.
181	Dana 22. juna 1992., srpske snage su granatirale selo Presjeka u opštini Nevesinje.

182	Grupa od još približno 150 do 200 Muslimana, civila iz Presjeke i Kljune, pobjegli su prema planini Velež.
187	Ukupno 27 tijela muškaraca iz te grupe ekshumirano je u Telećoj Lastvi, gdje su prethodno prebačena.
188	Po naređenju majora Zdravka Kandića iz 5. bataljona JNA, žene i djeca, među kojima je bilo i beba, odvedeni su u podrum toplane u Kilavcima, opština Nevesinje.
189	Podrum toplane je bio prazan i u njemu nije bilo sanitarija. Grupa nije dobila hranu ni vodu, čak ni za bebe, i majke su djeci morale davati urin da ne dehidriraju.
190	Nakon četiri dana, pet zatočenica odvojeno je od djece i odvedeno u ljetovalište Boračko jezero u opštini Konjic.
191	Srpski vojnici su ubili preostale žene i djecu u podrumu toplane u Kilavcima i položili ih u jednu jamu u Lipovači.
192	Tokom službene ekshumacije 1999. godine, u Lipovači su pronađeni ostaci odraslih osoba i sedmero djece.